

Ötanazi Üzerine

Muhammed SULU*

Ölüm olmasaydı, onu icat etmek zorunda kalırdık.

Voltaire

ÖZET

Mevcut tıbbî verilere göre iyileşmesi mümkün olmayan ve şiddetli ızdıraplar veren bir hastalığa yakalanan hastanın tıbbî yollarla öldürülmesi veya tıbbî yardımın kesilerek ölüme terk edilmesi hali anlamına gelen ötanazi; hukuk, ahlak, din gibi birçok disiplini ilgilendiren bir kavramdır. Ötanazinin ölüme yol açan fiil açısından ve hastanın iradesiyle gerçekleşmesi açısından farklı türleri bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışmamızda ötanazi kavramı onu etkileyen tarihsel süreci de kapsayacak biçimde sunulmuş; türleri açıklayıcı örnekler tartışılarak incelenmiştir. En temel kişilik hakkı olan hayat hakkının aynı zamanda bir zorunluluk olup olmadığı ve kişilerin hayat hakkı ile birlikte “ölme hakkı”nın da bulunup bulunmadığı ötanazi konusunun belirleyici unsurları olarak çalışmamızda yer almaktadır. Bu bağlamda ötanazi kavramına başlıca hukuk sistemlerinin bakışı, bunu bir hak olarak görüp görmemesi ve izin verip vermemesi bakımından araştırılmıştır. Hukuk sistemlerinin en önemli unsurlarından biri olan dinlerin de konuya bakışları çalışmada bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ötanazi, Hayat Hakkı, Ölme Hakkı

ABSTRACT

Euthanasia which means; the killing of the patient who has disease impossible to be cured regarding to current medical parameters and causes severe pain or it means leaving the patient to dead by ceasing the medical attention, is a notion involves several disciplines such as law, ethic and religion. Euthanasia has different types with regard to the action that causes the death and with regard to its actualization by the will of the patient. Therefore in our work, euthanasia is presented comprising the historical process affected this notion and its types are analyzed by discussing the explanatory examples. Our work includes the issues as the determining factors of the euthanasia, whether the right to life which is the most fundamental personal right is an obligation and whether right to life simultaneously makes people possess “the right

* Marmara Üniversitesi Özel Hukuk Doktora Öğrencisi, İstanbul Barosu Avukatı

to die". In this sense, we investigated the view of primary legal systems regarding the notion of euthanasia and whether they considered this as a right and gave permission to its actualization. The work also includes the perspective of religions as one of the most important factors of the legal systems regarding this issue.

Keywords: *Euthanasia, Right to Life, Right to Die*

GİRİŞ

Ötanazi, yüzyıllardan bu yana insanlığın net cevaplar veremediği sorunsallardan biri olarak önümüzde durmaktadır. Mevcut tıbbî verilere göre iyileşmesi mümkün olmayan ve dayanılamayacak derecede şiddetli ızdıraplar çeken bir hastanın tıbbî yollarla öldürülmesi veya tıbbî yardımın kesilerek ölüme terk edilmesi hali demek olan ötanazi; hukukî, ahlakî ve dinî bir çok veçhesi olan bir kavramdır. Bu bakımdan ötanazi konusu, ön yargılardan arınmış bakış açısı ile çok yönlü bir şekilde irdelenmeye muhtaçtır. Öncelikle ötanazinin ne olup ne olmadığını belirlenmesi kavramsal karmaşaların önüne geçecektir.

Çağdaş hukuk sistemlerinde ötanaziye izin verme hususunda birlik bulunmamaktadır. Bazı ülkeler, kişilere belirli durumlarda ötanazi *hakkını* tanıerken, bir çok hukuk sistemi bu "hak"ı kesinlikle kabul etmemektedir. Çalışmamızda Türk hukukunun yanında, başlıca çağdaş hukuk sistemlerindeki ötanazi ile ilgili düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları incelenecektir. Bununla birlikte, her ne kadar laik hukuk sistemlerinde hukukî düzenlemelerin dine dayandırılması mümkün olmasa da, özellikle hayatî konulardaki hukukî düzenlemelerin ihdası aşamasında din öğretilerinin yüksek ölçüde belirli olduğu görülmektedir. Bu bakımdan çalışmamızda belli başlı dinlerin ötanaziye olan bakışları da incelenecektir.

En temel kişilik hakkı olan hayat hakkının bir hak olmasının yanında bir zorunluluk da olup olmadığı, kişilerin belirli durumlarda ötanazi kararı alıp alamayacağı, başka bir deyişle hayat hakkı ile birlikte ölme hakkının da mevcut olup olmadığı çalışmada ana hatları ile incelenecektir.

I. ÖTANAZİ KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Ötanazinin bilinen tarihi, antik Yunan ve Roma dönemlerine kadar gitmektedir. Etimolojik köken olarak antik Yunanca "Eue=güzel" ve "Tanasium=ölüm" köklerinden oluşan ötanazi, antik çağlardan bu yana bir çok filozof, hukukçu ve din adamının üzerinde tartışageldiği bir konu olmuştur¹. "Euthanasia" kelimesinin bilinen ilk kullanımı Roma döneminde. Tarihçi Suetonius (M.S. 69-130)'a göre; "İmparator

¹ Kudret Güven, *Kişilik Hakları ve Ötanazi*, Ankara 2000, s. 5.

Augustus, birinin çabuk ve ızdırapsız bir şekilde öldüğünü duyduğu zaman, tam bu kelimeyi kullanarak, kendisi ve ailesi adına ötanazi için dua ederdi.”²

Batı tıbbının kurucusu olduğu kabul edilen Hipokrat (M.Ö. 460-M.Ö. 370)’ın yazdığına inanılan Hipokrat Yemini’nin özgün metninde yer alan; “İsteyen hiç kimseye öldürücü bir eczayı ne vereceğim ne de bunu tavsiye edeceğim.”³ şeklindeki ifade, ötanazinin o dönemlerde gündemde olduğunun ve Hipokrat’ın ötanaziye açık bir şekilde karşı olduğunun göstergesidir.

Kişinin herhangi bir gerekçe ile intihar etmesi eski çağlardan bu yana hoş karşılanmayan bir davranış olmuştur. Öyle ki eski Türklerde, intihar edenler diğer insanlardan ayrı bir mezarlığa gömülmekteydi⁴. Ancak tarihsel gelişim içerisinde intihara ve ötanaziye ön yargısız bir şekilde bakılmaya başlanmıştır. 1935 yılında Papalık tarafından “aziz” ilan edilen Thomas More⁵, 1516 yılında yazdığı Utopia adlı eserinde, çaresiz ve ızdıraplı bir hastalığa tutunan kişilere ölümü önermektedir⁶: “Hastalar Ütopya’da büyük şefkat görürler. Tekrar sağlıklarına kavuşabilmeleri için kendilerinden hiçbir şey esirgenmez. Çaresiz hastalığı olanlara her türlü manevi yardımı yapabilmek için birbirleri ile yarışır, ancak hastalık hem çaresiz hem ızdırap verici ise o zaman şöyle bir yol izlerler. Böyle bir hasta yaşayan ölü olduğu için hem başkalarına yük olur, hem de kendi acı çeker. Böyle hastalara rahipler ve devlet adamları ölüne razı olup, acılarından kurtulması için öğüt verirler. Eğer hasta hayatına kendi eliyle son veremiyorsa, o zaman kendi adına başka birisinin yapmasına izin verirler. Bu erdemli bir davranıştır ve Ütopya’da yüksek saygı görür.”⁷

Günümüze yakın anlamı ile ilk defa ötanazi terimini kullanan ise Francis Bacon’dır⁸. 1623 yılında Bacon, doktorun görevinin hastanın sağlığını yeniden kazanmasına yardımcı olmanın yanında, hastanın acılarını da dindirmek olduğunu savunmuştur. Doktorun acıları dindirme görevi ise yalnızca hastalığın iyileşmesini sağlayacağı zaman değil, “kolay ve adil” bir ölümü sağladığı zaman da vardır⁹.

² Bülent Özaltay, *Ötanazi ve Getirdiği Etik Sorunlar*, İstanbul 1996, s. 11.

³ Hipokrat yemininin özgün metni için bkz. <http://www.pbs.org/wgbh/nova/body/hippocratic-oath-to-day.html> (erişim: 25.11.2015)

⁴ Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul 1947, s. 72.

⁵ <http://www.biography.com/people/thomas-more-9414278> (erişim: 25.11.2015)

⁶ Sibel İnceoğlu, *Ölme Hakkı (Ötanazi)*, İstanbul 1999, s. 86.

⁷ Thomas More, *Ütopya*, çev. T. Gökçen Sağnak, İstanbul 1999, s. 77-78.

⁸ M. Emin Artuk/A. Caner Yenidünya, *Ötanazi*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 108.

⁹ Özaltay s. 14.

Ötanazi tartışmalarının yoğun bir şekilde başladığı ve sempatiyle bakılmaya başlandığı dönem XIX. yüzyıl sonlarıdır. Bu dönemde, Darwin'in evrim teorisi ve filozof Friedrich Nietzsche'nin görüşlerinden beslenen bir anlayışla bazı yaşamların yaşanmaya değmez olduklarını biyolojik olarak kanıtlama eğilimi doğdu. Nietzsche, 1889 yılında yazdığı "Moral für Arzte" (Hekimler için Ahlak) adlı yazısında; "Hasta, toplum için parazittir. Belli bir durumda, artık daha fazla yaşamak uygun değildir." diyerek ötanazinin gerekliliğini savunmuştur¹⁰. Bu görüşlerden de beslenen ve böylece kendisine meşruiyet sağladığını düşünen Nazi Almanya'sında 8.000'e yakın çocuk ve 70.000'den fazla yetişkin, ötanazi gerekçesi ile öldürüldü¹¹. Bu durum, uzun yıllar insanların ötanazi konusuna ön yargılı bakmalarında önemli bir etken oldu.

Ötanaziyi meşrulaştırma amacı güden ilk topluluklar, İngiltere'de "Voluntary Euthanasia Society" adıyla 1935'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise "Euthanasia Society of America" adıyla 1938'de kuruldu. Bu kuruluşların ötanazinin yasallaşması yönündeki çalışmaları başarısızlıkla sonuçlandı¹². Dünyadaki tüm ötanazi kuruluşları, 1980'de İngiltere'de yaptıkları bir uluslararası konferansta "Dünya Ölme Hakkı Dernekleri Federasyonu" ("World Federation of Right to Die Societies") adı altında birleşti. Bu federasyon, her yıl farklı bir ülkede uluslararası programlar düzenleyerek ötanazinin tanınmasını ve meşrulaşmasını savunmaktadır. Federasyonun sloganı; "şerefli bir ölüm için çözümler sağlamak" ("*ensuring choices for a dignified death*")tır¹³. Ötanazinin bir hukuk düzeninde uygulanabilirlik kazanması ise XX. yüzyılın ikinci yarısından sonra olmuştur. İlk olarak Hollanda'da iradeye bağlı ötanazi filen uygulanmaya başlanmıştır¹⁴.

II. ÖTANAZİ KAVRAMI

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'üne göre ötanazi, kendi ölümünü isteme hakkıdır¹⁵. TDK, yaptığı bu sığ tanımları resmî internet sitesindeki tanımlarda değiştirmiş gözükmektedir. Buna göre TDK, ötanaziyi "Güncel Türkçe Sözlük'te "ölme hakkı", "Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü"nde ise "Tedavisi mümkün olmayan hastalıklarda, canlıyı ağrı ve acı vermeden öldürme, uyutma" olarak tanımlamak-

¹⁰ Arın Namal, **Türk Tıp Etiği Çevrelerinde Ötanazi Tartışmaları-Neden Henüz Küçük Bir Alev?**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 74.

¹¹ Namal s. 74.

¹² Ana Britannica, C.17, İstanbul 1989, s. 312. (Aktaran: Gül Altay, **Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. 13.

¹³ Federasyon hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.worldrtd.net> (erişim: 25.11.2015)

¹⁴ Güven s. 7.

¹⁵ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara 2005, s. 1550.

tadır¹⁶. “Ölme hakkı” ifadesinin de tam olarak ötanazi kavramının karşılığı olduğu kanaatinde değiliz. Zira bu ifade, kişinin kendi hayatına son vermesi hususunda iradesi/hakkı olduğu gibi bir anlama geleceğinden dolayı intihar gibi ötanazi ile ilgili olmayan hayata son verme yöntemlerini de kapsayabilir¹⁷. Genel bir ifade ile ötanazi, mevcut tıbbî verilere ve imkanlara göre iyileşmesi mümkün olmayan ve bu hastalıktan dolayı şiddetli acılar çeken veya sakat doğmuş bir hastanın hayatının aktif veya pasif bir hareket ile sona erdirilmesidir¹⁸. Burada icraî veya ihmalî bir hareketle ölümün amaçlandığı gözden uzak tutulmamalıdır. Hastaya karşı yapılan aktif veya pasif hareketin onu öldürme kastı ile yapılmaması halinde ötanaziden bahsetmek mümkün değildir. Bu bakımdan ileride inceleyeceğimiz şekilde kemoterapi gibi kesin sonuç getirmeyecek tedavilerin reddedilmesi kanaatimizce pasif ötanazi kapsamında değerlendirilmemelidir.

Ötanazi, kavramsal olarak tıp ve hukuk bilim dallarını birlikte ilgilendiren bir konudur. Bununla birlikte ötanazinin felsefî, vicdanî ve dinî yönleri olması hasebiyle birden fazla disiplinin birlikte incelenmesi, ötanazi hususunda “doğru”ya ulaşma adına önemli bir adım olacaktır. Konuya tıp bilimi açısından bakıldığında; ölüm tıbbî yollardan sağlanmaktadır ve kullanılan vasıtalar açısından ötanazi, Güven’in ifadesi ile “teknik ölüm”dür¹⁹. Bu ifadenin kabul edilebilirliği veya edilemezliği bir yana, insana olumsuz hisler hissettirdiği açıktır. İnsan hayatının hangi gerekçe ile olursa olsun, vasıtalar kullanılarak “teknik” bir şekilde sona erdirilmesinin insan onuru ile bağdaşıp bağdaşmadığı son derece tartışmaya açıktır. Hukuk bilimi ise, insanın hayat hakkının yanında “ölme hakkı”nın da bulunup bulunmadığı noktasında ötanazi konusu ile ilgilenmektedir. Konuya felsefî ve vicdanî açıdan bakanlar ise, hayatın niteliği ve kişinin kendi hayatı üzerinde tasarrufta bulunma hakkının olup olmadığı hususları ile ilgilenmektedir²⁰. Ötanazi kavramını dinî eksende tartışanlar ise, hayatın ve bedeninin, Allah-Tanrı tarafından insana verilen bir “emanet” olduğu ve bu bakımdan hayatın kutsallığı/dokunulmazlığı bağlamında ötanazi kavramına olumsuz bir şekilde bakmaktadır. Ayrıca ötanazi; uygulanacak kişi (ayırt etme gücüne sahip olan/

¹⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5653656e78e900.96115964 (erişim: 23.11.2015)

¹⁷ Aynı yönde bkz. Yusuf Yaşar/İşıl Turan, **Alman, Avusturya Ve İsviçre Yüksek Mahkeme Kararları Çerçevesinde Talep Üzerine Öldürme Suçu ile Ötanazi İlişkisi**, MÜHF-HAD C. 19 S. 1, İstanbul 2013, s. 42.

¹⁸ Ötanazi tanımları için bkz. Güven s. 11; Muharrem Özen/Meral Ekici Şahin, **Ötanazi**, Ankara Barosu Dergisi S. 2010/4, Ankara 2010, s. 17; Yaşar Yiğit, **İslâm Hukukuna Göre Ötanazi**, Ankara 2013, s. 9; Esra Alan Akcan, **Ötanazi**, İÜHF C. LXXI, S.1, İstanbul 2013, s. 3; Altay s. 3; Hamdi Kalyoncu, **Ölümsüzlük İhtiyacı**, İstanbul 2011, s. 83-85.

¹⁹ Güven s. 12.

²⁰ İnceoğlu s. 15.

olmayan kişiler gibi), ötanazi isteğinin açıklandığı zaman (hastanın bilinci açık/kapalı iken, hastalığa yakalanmadan önce/sonra gibi) ve ötanazinin uygulanma biçimine göre farklı biçimlerde kavramsallaştırılabilir²¹. Hal böyle olunca, ötanazi kavramına ilişkin yapılacak bir hukukî düzenleme, fazlasıyla ayrıntılı olmalıdır.

A. Ötanazi Türleri

Ötanazi, ölüme yol açan kasıtlı fiilin işlenişi yönünden ikili bir ayrıma tâbi tutulmaktadır. Bunlar aktif ve pasif ötanazidir. Çalışmamızda inceleyeceğimiz ikinci ayırım ise, ötanazi kararının alınmasında hastanın iradesinin bulunup bulunmadığı yönü ile iradeye bağlı ötanazi ve irade dışı ötanazidir.

i. Aktif Ötanazi-Pasif Ötanazi

Doktrinde aktif ötanazi, ölümü sağlayan tıbbî yöntemin doğrudan doğruya kullanılması hali olarak tanımlanmaktadır²². Yine aktif ötanazi, ani ölüme neden olan ölümcül dozda ilacı enjekte etmek olarak da görülmektedir²³. Kanaatimizce ani ölüme neden olmayan, ancak hastanın hayat süresini kısaltacağı kesin olan maddelerin hastaya verilmesi de aktif ötanazi kapsamında kabul edilmelidir. Anlaşılacağı üzere burada etkin bir şekilde hayatın sonlandırılması amaçlanmaktadır. Aktif ötanazide, hastaya yönelik hareketin niteliği çok önemlidir. Bu bağlamda, hareket hastaya silahla ateş etmek veya bıçaklamak değil, hekimlik faaliyetleri sırasında gerçekleştirilebilecek bir hareket olmalıdır²⁴. Aktif ötanazinin uygulandığı bir hasta, öncelikle hekim tarafından sedasyona²⁵ maruz bırakılır ve daha sonra ölümcül dozdaki ilaç vücuduna enjekte edilir²⁶. Buradan anlaşılacağı üzere, usulüne uygun bir şekilde uygulanan aktif ötanazide önce hasta bir anestezi uzmanı tarafından uyutulmakta ve akabinde ölüme sebebiyet veren ilaç hastaya enjekte edilmektedir. İleride de inceleyeceğimiz üzere aktif ötanazi, hukukumuzda Türk Ceza Kanunu'nun 82/1-a hükmü kapsamındaki tasarlara kasten öldürme suçu olarak değerlendirilmektedir²⁷.

²¹ Bertil Emrah Oder, **Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011 s. 4.

²² Artuk/Yenidünya s. 115; Akcan s. 6.

²³ İnceoğlu s. 135.

²⁴ Özen/Şahin s. 19.

²⁵ Sedatif ilaçlarla sağlanan ve derinliği hekim tarafından kontrol edilebilen uyku hali. Bu durumda bilinç açıktır, fakat geçici bir hafıza kaybı söz konusu olur. Bkz. <http://www.tibbisozluk.com/arama.php?terim=sedasyon&x=-773&y=-140> (erişim: 26.112015)

²⁶ Erdem Özkara, **Ötanaziye Farklı Bir Bakış:Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum**, TBB Dergisi S. 78, Ankara 2008, s. 106.

²⁷ Yener Ünver, **Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 57, İnceoğlu s.139, Artuk/Yenidünya s. 137:Yazarlara göre aktif ötanazi,

Pasif ötanazide ise hareketsiz kalmak suretiyle ölüm sonucu meydana getirilmektedir²⁸. Önemle belirtilmelidir ki, hareketsiz kalınan fiil sonucunda ölümün meydana gelmesi kesin ise ve ölüm amaçlanmış ise pasif ötanaziden bahsedilebilir. Belirtmek gerekir ki, Türk hukukunda hastanın öleceğini öngörmesine rağmen hastanın talebi üzerine doktorun tedaviyi sona erdirmesi TCK m. 85 kapsamında taksirle öldürme kapsamında değerlendirilmektedir²⁹. Doktrinde baskın olan görüşe göre pasif ötanazi, hastanın bir müddet daha yaşamasını sağlayan yaşam destekleyici tedaviyi sunmayarak veya yaşam destekleyici tedaviyi sona erdirerek ölümü hızlandırmaktır³⁰. Pasif ötanaziye örnek olarak ise, yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesi, gastrostomi tüpünün çekilmesi, respiratörün çekilmesi gibi durumlar gösterilmektedir³¹. Kanaatimizce bu durumlar ve doktrinde yapılan pasif ötanazi tanımı uygun değildir. Zira özellikle yaşam destek ünitesine bağlı olarak hayatını devam ettiren hastalara verilen yaşam desteğinin çekilmesi kanaatimizce belirgin bir “aktif” hareketi içermekte ve böylece hekim, hareketsiz kalarak değil de, doğrudan bir müdahale ile hastanın hayatının sona ermesine sebebiyet vermektedir³². Belirtildiği üzere pasif ötanazi, hareketsiz kalınan fiil sonucunda mutlak olarak ölüm beklenmiş ve istenmiş ise söz konusu olur. Bu bağlamda, çokça tartışılan kemoterapi gibi sonuç garantisi olmayan tedavilerin reddedilmesi veya uygulanmaması halinin pasif ötanazi olup olmadığı hususu da netlik kazanacaktır. Kanaatimizce kemoterapi gibi sonuç garantisi olmayan ve genellikle faydasından çok zararı olan yöntemlerin reddedilmesi kesinlikle pasif ötanazi değildir. Buna mukabil, yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesi ise yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı aktif ötanazi kapsamında değerlendirilmelidir.

Günümüzde doktorlar, pasif ötanaziye -yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesi dahil- aktif ötanaziden daha olumlu bakmaktadır. Örneğin ülkemizde 300 doktorun katıldığı bir araştırmaya göre, doktorların % 11’i aktif ötanaziyi desteklerken, bu oran pasif ötanazide %48’e kadar çıkmaktadır³³. Kanaatimizce aktif ötanazi-pasif ötanazi ayrımı suni bir ayırmadır ve sonuçlarına bakıldığında da ikisi arasında herhangi bir fark yoktur³⁴.

tasarlayarak kasten öldürme suçunun yanında TCK m. 82/1-e’deki kasten öldürme fiilinin “beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenmesi” bağlamında suçun nitelikli halini oluşturabilir.

²⁸ Güven s. 15.

²⁹ İnceoğlu s. 136.

³⁰ İnceoğlu s. 135; Güven s. 15-16; Özen/Şahin s. 19.

³¹ Güven s. 16.

³² Aynı yönde bkz. Artuk/Yenidünya s. 117. Karşı yönde bkz. Güven s. 16, Yiğit s. 17.

³³ İnceoğlu s. 136.

³⁴ Aktif-pasif ötanazi ayırımına ahlakî ve felsefî bakış için bkz. Erol Kuyurtar, **Aktif ve Pasif Ötanazi Ayrımı Ahlaksal Bir Ayrım mıdır?**, FLSE, Bahar 2014, Ankara, S. 17, s. 47-69.

ii. İradeye Bağlı Ötanazi-İrade Dışı Ötanazi

Ötanazi kararı verilirken hastanın içinde bulunduğu durum dikkate alındığında ötanazi iki farklı şekilde karşımıza çıkabilir. Bunlardan ilki, hastanın bilincinin açık olduğu ve sarıh bir şekilde ötanazi iradesinin bulunduğunu beyan ettiği iradeye bağlı ötanazi durumudur. Buna istemli (“voluntary”) ötanazi de denilmektedir³⁵. Bu durumda hasta, temyiz kudretine sahip olmalı ve iradesi hata, hile veya tehdit gibi durumlarla fesada uğratılmamış olmalıdır. Diğer durumda ise, hastalığın şiddeti nedeni ile hastanın bilinci yerinde değildir ve hasta koma veya bitkisel hayat gibi bir durumdadır. Ötanazi ile ilgili olumlu veya olumsuz iradenin beyan edilemeyeceği bu gibi durumlarda uygulanan ötanaziye irade dışı veya istem dışı ötanazi denir. İrade dışı ötanazi, hasta yakınlarının veya hastayı kanunen temsil etmeye yetkili kişinin talebi ile gerçekleştirilir. Görüldüğü üzere irade dışı ötanazi, hasta iradesini hiçe sayan ve kötüye kullanımların en fazla olabileceği bir durumdur. Hastayı kendilerine yük (!) olarak gören aile bireyleri, irade dışı ötanazinin kabul edildiği hukuk düzenlerinde kolaylıkla hastanın hayat hakkını elinden alabileceklerdir. Çocukken yakalandığı bir hastalık neticesinde hareket kabiliyetini tamamen yitiren ve 12 yıl boyunca komada kalan Güney Afrika’lı Martin Pistorius’un, 12 yıl sonra komadan çıktığında annesine; “ ‘Umarım ölürsün’ demen de dahil her şeyi duydum anne”³⁶ demesi, irade dışı ötanazinin kabul edildiği durumlardaki istismarların ne kadar büyük olacağına dair ipuçları vermektedir.

Araştırmalara göre doktorlar, iradeye bağlı (istemli) ötanazileri yerine getirirken kendilerini daha rahat hissetmektedirler³⁷. Özellikle terminal dönemde olmayan ve terminal dönem³⁸e girildiği dönem için verilen ötanazi talepleri, sempati ile karşılanmaktadır³⁹.

Doktrinde ayrıca istemsiz (involonter) ötanaziden bahsedilmektedir. İstemsiz ötanazi; hastanın ve hasta yakınının iradesinin olmadığı, yalnızca doktorun iradesine bağlı olarak uygulanan ötanazidir⁴⁰. Bunun en tipik ve uç örneği, önceki bölümlerde de belirttiğimiz üzere Nazi Almanyası’nda uygulanmış ve kronik hastalar, sakatlar,

³⁵ İnceoğlu s. 157.

³⁶ 20 Mart 2015 Tarihli Hürriyet Gazetesi: <http://www.hurriyet.com.tr/12-yil-sonra-komadan-cikti-ve-soyledikleri-sok-etti-28501297> (erişim: 27.11.2015)

³⁷ Altay s. 29.

³⁸ Terminal dönem, ölümcül hastalığın son evresi, yani ölüm öncesi dönemdir. Terminal dönem kavramı ve kanserli bir hastanın terminal dönemdeki durumu için bkz. <http://onkder.org/text.php?id=790#r1> (erişim:27.11.2015)

³⁹ Güven s. 14.

⁴⁰ Özkara s. 108; Güven s. 14.

yaşlılar ve yaşamları “değersiz” bulunan Yahudi ve Çingene gibi ırklara mensup olanlar gaz odalarında “ötanazi” adı altında katledilmişlerdir⁴¹.

III. TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN ÖTANAZİ

Ötanazi, kavramsal olarak hukukumuzda tanımlanmış değildir. 1998 tarih ve 23420 sayılı Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 13. maddesine göre, “*Ötanazi yasaktır./ Tıbbi gereklerden bahisle veya her ne suretle olursa olsun, hayat hakkından vazgeçilemez. Kendisinin veya bir başkasının talebi olsa dahil, kimsenin hayatına son verilemez.*” Bu yönetmelik hükmünden hareketle, ötanazinin, kişinin veya bir başkasının talebi ile, tıbbî gerekler veya başka bir nedenle yaşamın sonlandırılması demek olduğu sonucu çıkartılabilir. Ancak anlaşılacağı üzere bu tanımlama fazlasıyla yetersizdir.

Hukukumuzda hayat hakkı, en temel kişilik hakkı olarak kabul edilmektedir. Hayat hakkı üzerinde hiç kimsenin tasarruf etme hakkı bulunmamaktadır⁴². Hiç kimse ne kendisinin ne de bir başkasının hayatına son verme hakkına sahip değildir. Bu yönde gösterilen rıza da hangi gerekçe ile olursa olsun hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir unsur olmayacaktır⁴³. Buna mukabil rızanın varlığı Türk Borçlar Kanunu m. 52 ve TCK m. 62 uyarınca tazminatın ve cezanın indirilmesinde takdiri bir neden olarak kabul edilebilir⁴⁴.

TCK'da ötanazi ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Çalışmanın başında da belirtildiği üzere hukukumuzda, hastanın mutlak rızası ve talebi olsa dahi ötanazi uygulayan bir doktor, kasten öldürme suçunu işlemiş kabul edilecektir. Zira TCK m. 26/2 hükmüne göre, yalnızca “*kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.*” Hayat hakkı ise, kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hak değildir.

1989'da TCK Öntasarısının ikinci komisyon tarafından hazırlanan metninin 135. maddesinde “Talep üzerine öldürme” başlıklı bir düzenleme mevcuttu. İlgili düzenlemeye göre; “*İyileşmesi olanağı bulunmayan ve ileri derecede ızdırap verici bir hastalığa tutulmuş olan bir kimsenin, bilincinin ve hareketlerinin serbestliğine tam olarak sahip iken yaptığı ısrarlı talepleri üzerine ve sadece hastanın ızdıraplarına son vermek maksadıyla öldürme filini işlediği sabit olan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.*” Anla-

⁴¹ Özkara s. 108.

⁴² Serap Helvacı, *Gerçek Kişiler*, İstanbul 2013, s. 112.

⁴³ Helvacı *Gerçek Kişiler* s. 112.

⁴⁴ Serap Helvacı, *Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar*, İstanbul 2001, s. 51; Helvacı *Gerçek Kişiler* s. 112-113.

şılacağı üzere buradaki düzenleme “talep üzerine öldürme”den ziyade tam anlamı ile ötanazidir. Görüleceği üzere burada hastanın rızası yeterli görülmemiş ve temyiz kudretine sahip olduğu dönemde ısrarlı taleplerinin olması aranmıştır. Tasarıdaki bu düzenleme, TBMM Adalet Komisyonunda kabul edilmemiş ve metinden çıkartılmıştır. Doktrinde de bu düzenleme, hayat hakkının önemi dikkate alındığında talep üzerine öldürme (ötanazi) fiilinin hafif bir ceza ile geçiştirildiği gerekçesi ile eleştirilmiştir⁴⁵. Yine düzenlemeye getirilen bir başka eleştiri ise, hastanın bu ısrarlı talepleri bilinç ve hareketlerinin serbestliğine tam olarak sahip iken yapması beklenirken, ölümcül bir hastalığa yakalanan kişilerin bu bilinç ve hareket serbestliğine zaten sahip olamayacakları gerekçesidir⁴⁶. Aynı hüküm TCK 1997 Öntasarısında da “acıyı dindirme saiki” ile öldürme başlığı altında tekrarlanmıştır⁴⁷, fakat sonuç olarak yasa koyucu bu tasarıyı kabul etmemiş ve mevcut düzenin devamı olan, ötanaziye kasten öldürme suçuna ilişkin hükümlerin uygulanmasına devam edilmesine karar vermiştir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu da ötanazinin hukukumuzda kesinlikle yasak olduğuna dair şu kararı vermiştir: “...Ayrıca mağdurun rızası suçu ortadan kaldırmaz. Yasa müessir fiil suçunda hukuka uygunluk sebebi olarak mağdurun rızasını kabul etmemiştir. Beden bütünlüğü ile ilgili haklar üzerinde kişinin sınırsız tasarruf yetkisi yoktur. Beden bütünlüğüne zarar veren, kişinin toplumsal görevlerini yerine getirmesini engelleyecek eyleme ilişkin rıza, geçerli olamaz. Öğretide çoğunlukla mağdurun rızası takibi şikayete bağlı müessir fiil eylemlerinde geçerli kabul edildiği halde, re’sen kovuşturulan müessir fiil eylemlerinde geçerli kabul edilmemektedir. Bu suçta mağdurun rızasını kabul etmek bizi sonuçta ötanaziye kabul etmeye kadar götürebilecektir ki Türk Hukukunda ötanazi, kasten adam öldürme şeklinde cezalandırılmaktadır...”⁴⁸ Bu karara göre ötanazi uygulayan doktor, yaptırımı müebbet hapis cezası olan kasten öldürme suçunu işlemiş olacaktır. Hatta bazı durumlarda ötanazi, TCK m. 82/1-a ve m. 82/1-e kapsamlarında, “tasarlayarak kasten öldürme” veya “..beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı kasten öldürme” suçu kabul edilerek ötanazi uygulayan doktora ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası uygulanabilecektir.

IV. KARŞILAŞTIRMALI HUKUK BAKIMINDAN ÖTANAZİ

Ötanazi hususunda karşılaştırmalı hukuka bakıldığında bazı ülkelerin Türkiye gibi ötanaziye izin verme konusunda çok katı oldukları ve yasakladıkları görülürken,

⁴⁵ Ahmet Gökçen/Murat Balcı, **Kasten Öldürme Suçu (TCK. M. 81)**, MÜHF-HAD C. 17 S. 1-2, İstanbul 2011, s. 110;

⁴⁶ Ömer Ömeroğlu, Ötanazi, TBB Dergisi 1993/2, Ankara 1993, s. 203.

⁴⁷ Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, İstanbul 2008, s. 325.

⁴⁸ YCGK 2004/9-213 E. 2005/3 K. 01.02.2005 T. (www.kazanci.com.tr) (erişim: 28.11.2015)

bazı ülkelerde yine yasak olduğu ancak yaptırımının hafif olduğu görülmektedir. Son olarak bazı ülkelerde ise ötanazi yasaldır ve belirli durumlarda ötanaziye izin verilmektedir. Hatta bazı ülkelerde ötanazi fazlasıyla geniş yorumlanmaktadır. Örneğin, 1933 Uruguay ve 1935 Kolombiya Ceza Yasalarına göre, acıma saikiyle adam öldürülmesinde mahkemenin ceza vermeme yetkisi vardır⁴⁹. Kanaatimizce ülkeden ülkeye değişen bu durum, ülkelerin en başta dinî öğretileri ve dine bağlılıkları ile ilgilidir. Çalışmanın V. bölümünde başlıca dinlerin ötanaziye bakışı incelenecektir.

A. Kıta Avrupası Hukukunda Ötanazi

Ötanazi bağlamında kıta Avrupasını incelediğimizde, ötanazinin Hollanda, Belçika ve Lüksemburg dışındaki ülkelerde yasal olmadığını görmekteyiz. 2015 yılında 11 milyon nüfusa sahip olan ve 2013 yılında 1807 kişinin ötanazi olduğu Belçika’da, ötanazi kapsamının fazlasıyla genişlediği görülmektedir. 30 senedir hapis hane bünyesinde bulunan müebbet hapis mahkumuna 2014 yılında, “çektığı dayanılmaz psikolojik acılar” nedeniyle hastahane ötanazi hakkının tanınması ile yeni bir tartışma başlamıştır⁵⁰.

Hollanda’da ötanazi günümüzde hem aktif hem de pasif haliyle serbesttir. Hollanda’da yargıya yansıyan ilk dava 1984 yılındaki *Alkmaar* davasıdır. Bu davada, 95 yaşındaki kalçası kırık, sağır ve kör olan bir hastanın ısrarlı istemleri sonucu kendisine yüksek dozda morfin vererek hayatını kaybetmesine neden olan doktor yargılanmıştır. Hollanda Yüksek Mahkemesi verdiği kararda; “*vicdanlı bir hekimin görevleri arasında, tercihini ölümden yana kullanmak da vardır.*” diyerek doktorun suçsuzluğuna hükmetmiştir⁵¹. Bu davadan sonra Hollanda Kraliyet Tabipler Birliği bir bildiri yayınlamış ve bir hastaya ötanazi uygulanmasının şartlarını açıklamıştır. Ayrıca Tabipler Birliği, çoğunluklu bir toplumda kürtaj ve ötanazi gibi konularda hiçbir zaman bir konsensüsün oluşamayacağını belirterek, belirli koşullarda ötanazinin serbest olduğunu bildirmiştir⁵². Bu koşullar şunlardır:

- 1- *Ötanazi talebi hastadan gelmelidir. Bu talep aydınlatılmış bilgiye dayanan hiçbir şüpheye yer vermeyecek kadar açık, bağımsız ve ısrarlı bir isteme dayanmalıdır.*
- 2- *Tedavisi olanaksız bir hastalık söz konusu olmalı ve hastanın katlanılmaz acı ve ızdırabları bulunmalıdır. Bu acı ve ızdırabın dindirilmesinin hiçbir koşulu kalmamış olmalıdır.*

⁴⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 324

⁵⁰ <http://www.dw.com/tr/belçikalı-mahkûma-ölme-hakkı-tanındı/a-17924036> (erişim: 30.11.2015)

⁵¹ Margaret F. A. Otlowski, *Voluntary Euthanasia and the Common Law*, Oxford 1997, s. 398.

⁵² İnceoğlu s. 196.

- 3- *Hekim bu karara varırken titiz davranmalı, bu alanda tecrübeli ve bağımsız başka bir hekimle birlikte değerlendirme yaptıktan sonra uygulamaya geçmelidir.*⁵³

Ötanazi, günümüzde Hollanda’da yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Öyle ki, 15 milyon nüfuslu Hollanda’da her yıl yaklaşık 3500 kişinin ötanazi yoluyla öldüğü tahmin edilmektedir⁵⁴. 2002 yılında ötanazi ile ilgili kabul edilen yasaya göre, hastanın ölümcül bir hastalığa yakalanmış olması gerekmemektedir. Hastanın dayanılmaz ve sürekli acılar içinde olması, mevcut verilere göre iyileşme imkanının olmaması ve ölüm isteğini açıkça yerine getirmesi yeterlidir⁵⁵. Yine ilgili yasaya göre, 12 yaşından küçüklerin ötanazi talebi yerine getirilmeyecektir. 12 ilâ 16 yaş arasındakilerin ise anne ve babanın izni gereklidir. Ancak anne-baba bu izni vermemekte haksız ise ve bu durum çocuğun ciddi bir şekilde zararına sebebiyet verecek ise izin gerekmemektedir⁵⁶.

İsviçre’de ötanazi, yardımcı intihar (“Assistierter Suizid”) (“Assisted Suicide”) kavramı bağlamında tartışılmaktadır. Belirtmek gerekir ki, **İsviçre’de** aktif veya pasif ötanazinin serbest olduğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır ve Hollanda’daki gibi bir ötanazi düzenlemesine yönelik herhangi bir çalışma da mevcut değildir⁵⁷. Bununla birlikte, İsviçre Ceza Kanunu’nun 115. maddesine⁵⁸ göre, “*Kişisel menfaat elde etmek için, bir kişiyi intihar etmeye teşvik eden veya intihar etmesine yardım eden kişi, intiharin gerçekleşmesi veya intihara teşebbüs edilmesi halinde 5 yıla kadar hapis veya para cezasına çarptırılır.*” Bu hükmün karşıt anlamından (*argumentum a contrario*), intihara -veya ötanaziye- yardım eden kişinin, bu yardımı kişisel menfaat elde etmek için yapmıyor olması durumunda yardımcı intiharın mümkün olduğu sonucuna varılabilir⁵⁹. **İsviçre’de yardımcı intihar hadiseleri oldukça yaygındır. Öyle ki, İsviçre’de yasal dört tane yardımcı intihar hizmeti veren örgüt bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü olan EXIT-Deutsche Schweiz örgütünün 90.000’den fazla üyesi bulunmaktadır**⁶⁰. Yıllık 45 İsviçre Frangı üyelik ücreti bulunan örgütün⁶¹, “kişisel menfaat elde

⁵³ Peter Singer, *Rethinking Life and Death*, New York 1994, s. 146; İnceoğlu s. 196.

⁵⁴ Altay s. 69.

⁵⁵ F. Pınar Ölçer, *A Contextual Perspective on Dutch Law and Practice Regarding Euthanasia and Assisted Suicide*, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 247.

⁵⁶ Ölçer s. 249.

⁵⁷ Julian Mausbach, *İsviçre Hukukunda Yardımlı İntihar*, (çev. Işık Önay/Sendi Yakuppur), Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 161’deki 2 nolu dn.

⁵⁸ <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/311.0.pdf> (erişim: 29.11.2015)

⁵⁹ Aynı yönde bkz. Mausbach s. 163.

⁶⁰ <https://www.exit.ch/en/who-is-exit/> (erişim:29.11.2015)

⁶¹ <https://www.exit.ch/en/exit-at-a-glance/> (erişim:29.11.2015)

etmek” amacı gütmeyeceği, üyelik aidatı ile idarî masrafların karşılanması amaçlandığı iddia edilmektedir⁶². Ayrıca belirtmek gerekir ki, madde metnindeki “kişisel menfaat” ifadesinden hastanın ölümünden sonra meydana gelecek olan miras, malî destek yükümünden kurtulma gibi durumlar da anlaşılmalıdır⁶³. İsviçre hukukunda ötanazi ile ilişkilendirilebilecek bir diğer hüküm de İsviçre Ceza Kanunu’nun 114. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, “*Acıma duygusu gibi insani nedenlerle bir kişiyi ondan gelen ciddi ve ısrarlı talep üzerine öldüren kişi üç yıla kadar hapis veya para cezasıyla cezalandırılır.*”⁶⁴ Görüleceği üzere, her ne kadar hukukumuzdaki kadar yaptırımını ağır olmasa dahi İsviçre’de de ötanazi suçtur.

Alman hukukunda da aktif **ötanazinin suç olarak nitelendirildiğini görmekteyiz**. Alman Ceza Kanunu’nun Gönüllü Ötanazi (*Tötung auf Verlangen*) başlıklı 216. maddesine göre⁶⁵, “*Bir kişinin açık ve ısrarlı, ciddi talebi üzerine onu öldüren kişi altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır/Teşebbüs aşamasında da cezalandırılır.*” Ancak belirtmek gerekir ki, Alman Federal Yüksek Mahkemesi 2007 yılında verdiği bir kararda, gastrostomi ile yapay beslenme sağlayan **düzenegün fişinin çekilmiş olmasından dolayı hastanın talebini yerine getiren hasta yakınlarına ve avukatına herhangi bir ceza vermemiştir**⁶⁶. Alman Federal Meclisi, 6 Kasım 2015 tarihinde yaptığı düzenleme ile “istisnai” durumlarda, pasif ötanazi olarak nitelendirilebilecek tedavinin kesilmesi durumlarının yasal olduğunu belirlemiştir. Bununla birlikte, kâr amaçlı ticarî ötanazi desteği yasaklanmıştır Bu şekilde pasif ötanaziye kar amacı güdeyerek yardımcı olan kişiler üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır⁶⁷.

Norveç’te de ötanazi kasten öldürme suçundan ayrı bir şekilde ve daha hafif yaptırımla suç olarak belirlenmiştir. Norveç Ceza Kanunu’nun 229 ve 235. maddelerine göre, “umutsuz” bir hastalığa yakalanan kişinin ölümüne yardımcı olan kişi üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır⁶⁸.

Bir diğer kıta Avrupası ülkesi olan İtalya’da da ötanazi yasaktır ve cezası diğer ülkelere göre daha ağırdır. İtalyan Ceza Kanunu’nun 579. maddesine göre, “Her kim,

⁶² Mausbach s. 165.

⁶³ Bemzer yönde bkz. Yaşar/Turan s. 51.

⁶⁴ <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/311.0.pdf> (erişim:29.11.2015)

⁶⁵ http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1812 (erişim: 29.11.2015)

⁶⁶ Gunnar Duttge, **Alman Hukukunda Ötanazi**, (çev. Beril Özcanlı/Zeynep Elilbol) Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011, s. 215.

⁶⁷ “Ötanazi Yardımına Yasak” <http://www.dw.com/tr/ötanazi-yardımina-yasak/a-18832620> (erişim: 29.11.2015)

⁶⁸ <http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-19020522-010-eng.pdf> (erişim: 29.11.2015)

mağdurun rızası ile onun ölümüne sebebiyet verirse, altı yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Ayrıca yine aynı maddenin 3. fıkrasına göre öldürme fiili; 1) 18 yaşından küçük birine karşı işlenmiş ise, 2) Akıl hastası veya isnat yeteneğini kaldıran başka bir ruhsal eksiklik koşullarında ya da rıza dışı alkol, uyarıcı veya uyuşturucu maddeler verilen kişi üzerinde işlenmiş ise, 3) Cebir, şiddet veya tehdit sonucu elde edilen rızaya dayanılarak işlenmiş ise, hastanın verdiği rıza geçerli olmayacak ve fail hakkında kasten öldürmeye ilişkin hükümler uygulanacaktır⁶⁹.

B. Anglo-Sakson Hukukunda Ötanazi

Amerika Birleşik Devletleri’nde ötanazinin ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanması 1980’li yılların başlarına tekabül etmektedir. Bu yıllarda down sendromlu olarak doğan çocuklarını aç bırakarak ölüme terk eden anne-babaların sayısının artması ile 1981 yılında Başkan Reagan tarafından seçilen bir komisyon, tıp alanındaki etik problemleri ve çözüm yollarını araştırmaya başlamıştır. Komisyon, bu çalışmalarını sonucunda, “*olağan bir bakım (tedavi) verilmek suretiyle yaşayacak olan hiçbir çocuğun, hayatlarının yaşamaya değmeyeceğinden bahisle yaşama imkanının reddedilemeyeceği, ancak bu sınırı aşan müdahalelerden kaçınma hakkının bulunduğu*” yönünde karar almıştır⁷⁰. Yani bir başka deyişle, anne-babalar “olağan”dan daha fazla bakım gerektiren hasta çocuklarını tedavi ettirmekten kaçınabilecek ve bir nevî pasif ötanazi uygulayabileceklerdir. Günümüzde Amerika’daki tüm eyaletlerde tedaviyi reddetme hakkı bağlamında pasif ötanaziye izin verilmektedir. ABD’deki eyaletlerin büyük çoğunluğunda ise istemli aktif ötanazi, ceza yasaları açısından cinayet olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca hastanın rızası, cezayı kaldıran veya hafifleten bir neden olarak da görülmemektedir⁷¹. Ancak bazı eyaletler, aktif ötanaziye izin veren yasalar çıkartmaya başlamıştır. Örneğin, Ekim 2015’te Kaliforniya’da ötanazi yasal hale gelmiştir. Kaliforniya valisi Jerry Brown, “Tercihimi yaparken, ‘aynı durumda ben olsaydım ne yapardım?’ sorusuna yanıt aradım” demiştir⁷².

Bir diğer Anglo-Sakson hukuk disiplinine tâbi ülke olan İngiltere’de ötanazi yasal değildir. Ancak mahkeme bazı çok istisnai durumlarda ötanaziye izin verebilmektedir. Ötanaziyi İngiltere’de yasallaştırma çalışmaları 2004 yılında “Ölümcül Hastalara Yönelik Ölmeye Yardım Etme Yasa Tasarısı” ile başlamıştır. Ancak tasarı,

⁶⁹ Özen/Şahin s. 27.

⁷⁰ M. Laurin, *Pediatric Neurosurgery*, Matchmaker of Law and Medicine, 1990, s. 136 (aktaran Güven s. 35.)

⁷¹ İnceoğlu s. 196.

⁷² <http://www.dw.com/tr/kaliforniyada-ötanazi-serbest-bırakıldı/a-18763150> (erişim: 30.11.2015)

alt yasama meclisi olan Avam Kamarası tarafından çoğunluk oylarla reddedilmiştir⁷³. Yine, 11 Eylül 2015 tarihinde İngiliz parlamentosunda ötanazinin yasal hale gelmesi-ne ilişkin tasarı, 118'e karşı 330 oy ile reddedilmiştir⁷⁴.

C. AİHM Kararlarında Ötanazi

Ötanazi konusunda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin gelişmekte olan zengin bir içtihadının olduğu görülmektedir. Zira ötanazi talebi, ülkesi tarafından kabul edilmeyen hastaların bir sonraki başvuru mercii genellikle AİHM olmaktadır. Bu bağlamda inceleyeceğimiz ilk karar, 29 Nisan 2002 tarihli *Pretty v. the United Kingdom*⁷⁵ davasıdır. Bu davaya konu olan olayda, ALS olarak bilinen motor nöron hastalığının mevcut tıp bilgisine göre tedavisi bulunmayan ileri bir evresinde olan hasta, intihar edemediğinden dolayı kocasının yardımı ile ötanazi yoluna başvurmak ve kocasının kendisine ölmesi için yardım ettiğinde hakkında kovuşturma başlatılmayacağı konusunda teminat istemiştir. Bu talebi İngiltere tarafından kabul edilmeyen hasta, ötanazi talebine *İngiltere devletinin* olumlu cevap vermeyerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. (Yaşama hakkı), 3. (İşkence yasağı), 8. (Özel hayatın ve aile hayatının korunması), 9. (Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü), ve 14. (Ayrımcılık yasağı) maddelerini ihlâl ettiği gerekçesi ile AİHM'de dava açmıştır. Mahkeme, tüm maddeler bakımından hastanın talebini reddetmiş ve İngiltere'yi haklı bulmuştur. Ayrıca AİHM'e göre, AİHS'nin 2. maddesindeki yaşama hakkı, tersine bir yorum ile ölme hakkının da mevcut olduğu şekliyle yorumlanamaz⁷⁶.

5 Haziran 2015 tarihli *Lambert and Others v. France*⁷⁷ davasına konu olan olayda ise, 7 yıldır komada olan 38 yaşındaki Vincent Lambert'in doktorları ve eşi, hastaya su ve gıda takviyesi yapmayı ve yaşam desteğini sona erdirmeyi, yani "pasif ötanazi"⁷⁸yi talep etmişlerdir. Fransız mahkemeleri de bu talebi haklı görmüştür. Bunun üzerine hastanın anne ve babası konuyu AİHM'e taşımıştır. AİHM, ilk önce 25 Haziran 2014'te ihtiyati tedbir kararı vererek ötanazinin uygulanmamasını istemiştir.

⁷³ Akcan s. 18.

⁷⁴ <http://tr.euronews.com/2015/09/11/ingiltere-de-otanaziye-ret/> (erişim: 30.11.2015)

⁷⁵ Kararın tam metni için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448#{"itemid": \["001-60448"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448#{) (erişim: 30.11.2015)

⁷⁶ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf (erişim: 30.11.2015)

⁷⁷ Kararın tam metni için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155352#{"itemid": \["001-155352"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155352#{) (erişim: 30.11.2015)

⁷⁸ Daha önce de belirttiğimiz üzere, kanaatimizce bu desteğin sona erdirilmesinde hastanın öleceği kesin ise burada bir müdahale sonucu ölüm söz konusudur ve aktif ötanaziden söz etmek gerekir.

Ancak 5 Haziran 2015 tarihinde verdiği nihai kararında AİHM gıda takviyelerinin ve yaşam desteğinin durdurulması yönünde Fransız mahkemesini haklı bulmuştur⁷⁹.

V. DİNLERİN ÖTANAZİYE BAKIŞI

Ötanazi, temelde hukuk ve tıp bilimlerini ilgilendiren bir konu olsa da, kanaatimizce hem birey hem de devlet düzeylerinde ötanaziye olan bakışı belirleyen en önemli unsur dindir. Zira genel anlamda bakıldığında ötanaziye izin vermeyen dinin dindar olan mensuplarının da ötanaziye *şiddetle karşı çıktıkları görülmektedir*. Yine, devlet yönetiminde mensup oldukları dinin istemli veya istemsiz etkisi altında olan *ülkelerin* ötanaziye bakışları bu çerçevede belirlenmektedir kanaatindeyiz. Bu denli önemi haiz olan dinlerin ötanaziye nasıl baktıkları bu başlık altında çalışmanın hacmi de düşünülerek genel hatları ile incelenecektir.

A. İslamiyet Açısından Ötanazi

İslam dini, -mensubu olduğu iddia edilen bazı insan ve gruplardan bağımsız olarak- insanların hayat haklarına büyük önem vermiş ve kişilerin canlarının dokunulmaz olduğunu bildirmiştir⁸⁰. Dokunulmaz olan bu hayat hakkı İslam'a göre daha anne karnında başladığından dolayı kürtaj, anne hayatının tehlikede olduğu durumlar hariç olmak üzere kesinlikle yasaktır. Hatta kişinin hayat hakkının tehlikede olduğu durumlarda tehlikeyi savuşturmak için Yaratıcı'yı inkâr etmesi dahi caiz görülmemiştir⁸¹. Yine bir başka Kur'an emrine göre, aç veya susuz kalan bir kimsenin hayatta kalabilmek adına normalde yasak olan şeyleri (şarap, domuz eti vs.) hayatta kalacak kadar yiyip içmesine izin verilmiştir⁸². Hatta bu durumdaki kişi söz konusu şeyleri yemediği için hayatını kaybederse dinen sorumlu olur⁸³. İslam Hukukunun birincil kaynağı olan Kur'an'ın bir başka ayeti şu şekildedir; *"Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır."*⁸⁴ Buradan anlaşılacağı üzere Kur'an iki yerde kişinin hayat hakkının elinden alınmasına izin vermektedir. Bunlardan birincisi, haksız yere bir kişinin öldürülmesi sonucu ortaya çıkan kısas cezası, ikincisi ise yeryüzünde "bozgunculuk" yapma

⁷⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf (erişim: 01.12.2015). Ayrıca bkz. "AİHM'den Fransa'da Pasif Ötenazi Kararına Onay" <http://www.hurriyet.com.tr/aihmden-fransada-pasif-otenazi-kararina-onay-29204876> (erişim: 01.12.2015)

⁸⁰ Servet Armağan, **İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, Ankara 2001, s. 83.

⁸¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim Nahl Suresi 106. Ayet

⁸² Kur'an-ı Kerim Bakara Suresi 173. Ayet

⁸³ Osman Kaşıkçı, **Hukuk Tarihinde Ötanazi**, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi S. 6 Güz 2008, s. 95.

⁸⁴ Kur'an-ı Kerim Maide Suresi 32. Ayet

durumudur. Bunların dışında, ötanazi de dahil olmak üzere kişinin hayat hakkına dokunulamaz⁸⁵. İslâm hukukunun ikincil kaynağı olan Hz. Muhammed'in söz ve davranışlarını içeren disiplin olan hadislere bakıldığında da ötanazi olarak yorumlanacak hadiselerin kesin bir şekilde reddedildiği görülmektedir. Peygamberin savaşlarından biri olan Hayber Savaşı'nda Kuzmân ez-Zufurî isimli müslüman asker yaralanmıştır ve şiddetli acılar çekmektedir. Bunun üzerine Kuzmân yarasının acısına dayanmak istemez ve kılıcının sapını yere, keskin ucunu da göğsüne yaslayarak üzerine yüklenir ve bir nevî ötanazi yaparak hayatına son verir⁸⁶. Bunun üzerine Peygamber; "Bu kişi cehennemliktir." demiştir⁸⁷. Hatta İslâm'a göre kişinin herhangi bir gerekçe ile hayatına son vermesinin kesin yasak olmasının yanında ölümü temenni etmesi dahi hoş karşılanmamaktadır. Bu bağlamda Peygamberin "*İçinizden hiç kimse, maruz kaldığı bir zarar sebebiyle sakın ölümü temenni etmesin...*"⁸⁸ şeklindeki sözü kişinin ölümü istemesinin dahi yasaklandığını göstermektedir⁸⁹.

B. Hristiyanlık Açısından Ötanazi

Dayanılmaz acılar çeken bir hastanın acılarından dolayı hayatına son vermek istemesi Hristiyan öğretisi ile bağdaşmaz. Zira Hristiyan inancına göre, acı çekmek Hz. İsa'nın çarmıha gerilirken yaşadıklarını hissetmek ve ona yakın olmak bağlamında insanı kurtuluşa erdirici sebeplerden biri olarak görülür⁹⁰. Ancak İncil'e bütüncül olarak bakıldığında İncil'in ötanaziye yasakladığına ilişkin bir ifade görülmemektedir. Buna mukabil hayatın kutsallığı ve Yaratıcı'nın önemine ilişkin ifadelerin varlığı Hristiyan din adamlarınca ötanazinin yasak olduğu yönünde yorumlanmıştır⁹¹. Ötanazinin Hristiyanlıkta yasak kabul edilmesinin bir başka nedeni de insanın hastalık sebebi ile çektiği acıların onu olgunlaştıracağı, bu acıların günahlarına kefarete olacağı ve Yaratıcı'nın bu acıların sonunda hastaya hazırladığı bir ödülün olduğu düşünceleridir⁹². Bu düşüncelerin benzerlerinin Müslüman din adamları tarafından da savunulduğu görülmektedir. Hristiyan mezhepleri arasında bakıldığında Protestanların ötanazi konusunda Katoliklere göre çok daha ılımlı oldukları görülmektedir. Nitekim Protestan kilisesi 1976 yılında pasif ötanaziye izin vermiş ve sadece fiziksel olarak

⁸⁵ Yiğit s. 62.

⁸⁶ Kaşıkçı s. 94; Yiğit s. 87.

⁸⁷ <http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/680.html> (Buharî Hadis No:4936) (erişim: 01.12.2015)

⁸⁸ <http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/152.html> (Buharî Hadis No: 979) (erişim: 01.02.2015)

⁸⁹ Yaşar Yiğit, **İslâm Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukukî Sonuçlarının Değerlendirilmesi**, İslâmî Araştırmalar Dergisi C. 16 S. 3, 2003, s. 345.

⁹⁰ Güven s. 65.

⁹¹ James Rachels, **The End of Life**, Oxford 1986, s. 162.

⁹² Rachels s. 164.

bu dünyada bulunmanın ahlâkî ve sosyal açıdan savunulamayacağını, Yaratıcı'nın da isteğinin bu olmadığını açıklamıştır⁹³. Katolik kilisesi ise 1980 yılında, normal tıbbî tedavinin devam etmesi gerektiğini, fakat hastanın acısını dindirmeyen, eziyet çekmesini uzatan olağan dışı girişimlerin yapılmamasını önermiştir. Vatikan, 1974 yılında yayınladığı “Ötanazi Üzerine Beyanname”nin sonuç bölümünde net ifadelerden kaçınarak ancak ötanazi tartışmalarına da kapıyı kapatarak şunları söylemiştir: *“Yaşam Allah vergisidir ve öte yandan ölüm kaçınılmazdır; bu yüzden, ölüm anının gelişini hiç bir surette hızlandırmadan, ölümü tam bir sorumluluk ve onur ile kabul edebilmemiz gerekir. Şu bir gerçektir ki ölüm bizim yeryüzüne ilişkin olan varlığımızın sona erdiğini gösterir, ancak aynı zamanda o ölümsüz yaşama kapı açar. Bu yüzden, herkesin insani değerler ışığında kendisini bu olaya hazırlaması gerekir, ve Hristiyanınn ise iman ışığında daha da çok hazırlanması gerekir.”*⁹⁴

C. Diğer Dinler Açısından Ötanazi

Ötanaziye Yahudilik açısından bakıldığında ilk olarak Hz. Musa'ya Tur Dağı'nda bildirilen ve “on emir” olarak nitelendirilen emirlerden altıncısı olan “Öldürmeyeceksin.”⁹⁵ emri karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ötanazi ile veya bir başka şekilde kendi hayatına son veren Yahudilerin arkasından kaside okunmaması, Yahudi mezarlığının ana bölgesine gömülememesi Yahudilerin bu konuda ne kadar kesin çizgilerinin olduğunu göstermektedir. Yine Yahudi inancına göre insan, Tanrı'nın “imajıdır” ve 72 saat ömrü kalmış, çok şiddetli acılar içinde kıvranan bir hastanın dahi öldürülmesi cinayettir⁹⁶.

Budizm öğretisine göre, bir hastalıktan veya başka bir nedenden dolayı acı çekmek olağandır ancak ızdıraplı hastalıktan kurtulmak için istemli ötanazi yapılmasına olumlu bakılmaktadır. Hatta ızdıraplı hastalıktan kurtulmak için intihar etmenin “Nirvana”ya ulaşmayı engellemediği belirtilmektedir⁹⁷. Sonuç olarak bakıldığında; Şintoizm, Budizm gibi uzak doğu din öğretilerinin haricindeki dinler, ötanaziye olumsuz bir şekilde bakmaktadır.

⁹³ Yaşar, İslam Hukukuna Göre Ötanazi, s. 47.

⁹⁴ Austin Flannery, O. P., “Ötanazi Üzerine Beyanname” (çev. Osman Taştan), AÜİFD C. XLIII S. 2, Ankara 2002, s. 412.

⁹⁵ Eski Ahit Mısır'dan Çıkış 20/13

⁹⁶ “Euthanasia: A Jewish View” <http://www.myjewishlearning.com/article/euthanasia-a-jewish-view/> (erişim: 01.12.2015)

⁹⁷ İnceoğlu s. 56.

VI. HAYAT HAKKI KARŞISINDA ÖTANAZİ

Çalışmanın başında da belirtildiği üzere hayat hakkı, en temel kişilik hakkıdır. Zira diğer kişilik haklarının kullanılabilmesi temelde hayat hakkının bulunmasına bağlıdır. Kişilik hakları, mutlak ve tekeli niteliklere sahiptir⁹⁸. Hayat hakkı, T.C. Anayasası'nın 12. maddesinde de belirtildiği üzere, kişinin *kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez* bir haktır. Yine Anayasa'nın 15/2 hükmü uyarınca, "... savaşı hukukuna uygun füller sonucu meydana gelen ölümler (...) dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz..." Görüldüğü üzere hukukumuzda hayat hakkı dokunulamaz ve üzerinde tasarruf edilemez bir haktır. Hayat hakkının bu tasarruf edilemezlik özelliği hem kişinin bizzat kendisi için hem de diğer kişiler için geçerlidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi⁹⁹ de Yaşam Hakkı başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre;

- “1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.
2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:
 - a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
 - b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
 - c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”

Madde metninde hayat hakkının hangi zamanlarda kasten sona erdirilebileceği tahdidî bir şekilde belirtilmiştir ve ötanazî bu sayılanlar arasında yer almamaktadır. Bu maddenin karşıt anlamından (*argumentum a contrario*) kişinin hayat hakkı olduğu gibi ölme hakkının da olduğuna dair yorumlara AİHM, *Pretty v. the United Kingdom* davasında, bu hükmün dili tahrif edilmeden böyle bir yoruma ulaşamayacağını belirtmiştir¹⁰⁰.

Kanaatimizce vazgeçilemez, devredilemez ve dokunulmaz nitelikte olan hayat hakkının ötanazî gerekeşi ile dahi sona erdirilmesi hem hukuken hem de ahlâken birçok sorunu beraberinde getirecektir. Özellikle hukukumuzda ötanazîye kesinlikle cevaz verilme-

⁹⁸ Kişilik hakkının nitelikleri için bkz. Helvacı, Gerçek Kişiler s. 109-111.

⁹⁹ http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf (erişim: 01.12.2015)

¹⁰⁰ Bkz. Kısım IV. C.

mesi ve kasten öldürme olarak nitelendirilmesi hukuka aykırılığı net bir şekilde göstermektedir. Öte yandan bir hastalığın mevcut tıbbî verilere göre iyileşmesinin mümkün olmaması, o hastanın hiçbir zaman iyileşmeyeceğini, tıp biliminin bir sonraki gün dahi o hastalığa tedavi bulamayacağını göstermemektedir. Zira ötanazi konusunda karar vermenin siyah ile beyaz kadar net olmadığı ve gri bir alanda bulunduğu iddia edildiği gibi, hastalıktan kurtulma ümidinin hiç olmadığı hususunun da siyah ile beyaz kadar net olmadığı kabul edilmelidir. Nitekim kısa sürede ölmesi beklenen hastaların çok uzun yıllar komada kalıp önceki sağlıklı hayatlarına döndüklerine hemen her gün şahit olunabilir¹⁰¹. Bu bağlamda, sağlıklı hayatına geri dönebilecek bir insana ötanazi uygulamak ciddi vicdanî problemleri de beraberinde getirecektir. Yine, ötanazi yolunun açılması ile günümüzde “şiddetli psikolojik acılar” çeken kişilerin de ötanazi yolu ile hayat hakkının sona erdirilmeye başlanması¹⁰² konunun ne kadar istismara açık olduğunun göstergesidir. Ayrıca günümüzde tedavi giderlerinin yüksek meblağlara ulaşması nedeni ile, maddî durumu zayıf olan insanların ötanaziye yönelmeleri/yöneltilmeleri gibi ahlaksal büyük bir sorun da ötanazi tartışmalarının içinde yer almaktadır.

SONUÇ

Mevcut tıbbî verilere ve imkanlara göre iyileşmesi mümkün olmayan ve bu hastalıktan dolayı şiddetli acılar çeken bir hastanın hayatının aktif veya pasif bir hareket ile sona erdirilmesi demek olan ötanazi, birkaç ülke dışındaki hukuk sistemlerinde hukuka aykırıdır ve kasten öldürme olarak nitelendirilmektedir. Ötanazi en temelde; aktif ötanazi ve pasif ötanazi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aktif ötanazi, ölümü sağlayan yüksek dozda morfinin hastaya enjekte edilmesi gibi bir tıbbî yöntemin doğrudan doğruya kullanılması hali olarak tanımlanmaktadır. Pasif ötanazi ise kastedilen ölüm sonucunun hareketsiz kalmak suretiyle meydana getirilmesi halidir. Doktrinde yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesi gibi durumlar da pasif ötanaziye örnek olarak gösterilmektedir. Ancak kanaatimizce, yaşam destek ünitesinin fişinin çekilmesi gibi fiiller, doğrudan doğruya aktif bir hareketi gerektirmektedir ve aktif ötanazi kapsamında değerlendirilmelidir. Aktif ve pasif ötanazi ayrımının hukukî bir sonucu olarak bazı hukuk sistemlerinde fiile göre kasten öldürme ve taksirle öldürme gibi farklı suçlar ortaya çıkmaktadır. Fakat aktif-pasif ötanazi ayrımı suni bir ayrımdır.

¹⁰¹ “20 Yıl Komada Kaldı ama Herşeyi Duydu” (13 Şubat 2005-Vatan Gazetesi) <http://www.gazetevatan.com/20-yil-komada-kaldi-ama-her-seyi-duydu-46915-yasam/> (erişim: 01.12.2015); “12 Yıl Sonra Komadan Çıktı ve Söyledikleri Şok Etti!” (20 Mart 2015-Hürriyet Gazetesi) <http://www.hurriyet.com.tr/12-yil-sonra-komadan-cikti-ve-soyledikleri-sok-etti-28501297> (erişim: 01.12.2015); “20 Yıllık Uykudan Uyandı” (05.07.2006- Radikal Gazetesi) <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192081> (erişim: 01.12.2015); “11 Yıl Sonra Komadan Uyandı” (24 Eylül 2015-Milliyet Gazetesi) <http://www.milliyet.com.tr/11-yil-sonra-komadan-uyandi-ilk---2122059-skorerhaber/> (erişim: 01.12.2015)

¹⁰² Bkz. <http://www.dw.com/tr/belçikalı-mahkûma-ölme-hakkı-tanıdı/a-17924036> (erişim: 30.11.2015)

Zira kastedilen ve istenilen sonuç ikisinde de aynı olup ölüm meydana getirilmektedir.

Türk hukuku bakımından ötanazi yasaktır. Ancak ötanazi, kanun ile değil, Hasta Hakları Yönetmeliği ile yasaklanmıştır. Bununla birlikte, 2005 tarihli bir Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında ötanazinin kabul edilemez olduğu ve hukukumuzda kasten öldürme suçu olarak cezalandırıldığı belirtilmiştir.

Karşılaştırmalı hukukta ötanazi; Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Kanada ve ABD'nin bazı eyaletlerinde yasal iken, geri kalan hemen hemen tüm ülkelerde hukuksal aykırı olarak kabul edilmektedir. İsviçre gibi bazı ülkelerde ise, kişisel menfaat elde etme amacı gütmeyen intihara yardım edilebilmektedir. Ancak bu husus da belirli koşullara tâbidir ve ötanazi İsviçre'de tamamen serbest değildir. AİHM'in, ötanaziye izin vermeyen ülkelerin lehinde kararları mevcuttur. Ancak AİHM, 5 Haziran 2015 tarihinde vermiş olduğu kararda, hastadan yaşam desteğinin çekilmesine izin vermeyen Fransa'nın aleyhinde karar vererek hastadan yaşam desteğinin çekilebileceği yönünde bir karara imza atmıştır.

Dünya üzerindeki belli başlı dinlerin ötanaziye karşı bakışı hemen hemen ortak ve nettir. İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinde ötanaziye şiddetle karşı çıkmakta ve ötanazinin “günah” olduğu belirtilmektedir. Zira dinlere göre, hayat ve beden, Allah-Tanrı tarafından insana verilen bir “emanet”tir ve bu bakımdan hayatın kutsallığı/dokunulmazlığı bulunmaktadır.

Hayat hakkı, diğer kişilik haklarının üzerine inşa olduğu en temel haktır. Bu hak, her ne kadar günümüzde hem ülkemizde hem dünyada büyük ihlallere maruz bırakılsa da hem hukuken hem de ahlâken dokunulmazdır. Aynı zamanda diğer kişilik hakları gibi vazgeçilemez niteliğe sahiptir. Ötanazi taraftarlarının, ötanazinin “insan onuruna yakışır bir ölüm” olduğu iddiası da, insanın hastalıkla veya bir başka zorlukla mücadeleyi bırak(tırıl)masının insan onuru ile ne ölçüde bağdaştığı hususu karşısında tartışmalıdır. Bir başka açıdan ötanazinin yasal hale gelmesi ile, ötanazi, günümüzde çok yüksek meblağlara ulaşan tedavi masraflarını karşılamak istemeyen ailelerin ve hatta devletlerin elinde büyük bir istismar aracı olabilecektir. Son olarak da ötanazinin gri bir alan olduğunu kabul ederken, ötanazi talep edilen kişinin hastalığının tedavisinin tıbbî verilere göre mümkün olmadığı hususu bu kadar net bir şekilde kabul edilmemelidir. Zira *mevcut* tıbbî veriler ve imkânlar yarım değişebilir.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Derl.	: Derleyen
dn.	: Dipnot
E.	: Esas Sayısı
FLSF	: Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi
İÜHFİM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar Sayısı
m.	: Madde
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
no	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
v.	: Versus (ing.)
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

KAYNAKÇA

- Akcan, Esra Alan; **Ötanazi**, İÜHFİM C. LXXI, S.1, İstanbul 2013.
- Altay, Gül; **Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.
- Armağan, Servet; **İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, Ankara 2001.
- Arsal, Sadri Maksudi; **Türk Tarihi ve Hukuk**, İstanbul 1947.
- Artuk, M. Emin / Yenidünya, A. Caner; **Ötanazi**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Austin Flannery, O. P., “**Ötanazi Üzerine Beyanname**” (çev. Osman Taştan), AÜİFD C. XLIII S. 2, Ankara 2002.

- Centel, Nur / Zafer, Hamide / Çakmut, Özlem; **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, İstanbul 2008.
- Duttge, Gunnar; **Alman Hukukunda Ötanazi**, (çev. Beril Özcanlı/Zeynep Elibol) Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Gökçen, Ahmet / Balci, Murat; **Kasten Öldürme Suçu (TCK. M. 81)**, MÜHF-HAD C. 17 S. 1-2, İstanbul 2011.
- Güven, Kudret; **Kişilik Hakları ve Ötanazi**, Ankara 2000.
- Helvacı, Serap; **Gerçek Kişiler**, İstanbul 2013. (Gerçek Kişiler)
- Helvacı, Serap; **Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, İstanbul 2001.
- İnceoğlu, Sibel; **Ölme Hakkı (Ötanazi)**, İstanbul 1999.
- Kalyoncu, Hamdi; **Ölümsüzlük İhtiyacı**, İstanbul 2011.
- Kaşıkcı, Osman; **Hukuk Tarihinde Ötanazi**, Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi S. 6 Güz 2008.
- Kuyurtar, Erol; **Aktif ve Pasif Ötanazi Ayrımı Ahlaksal Bir Ayrım mıdır?**, FLSF, Bahar 2014, S. 17, Ankara 2014.
- Mausbach, Julian; **İsviçre Hukukunda Yardımlı İntihar**, (çev. Işık Önay/Sendi Yakuppur), Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- More, Thomas; **Ütopya**, çev. T. Gökçen Sağnak, İstanbul 1999.
- Namal, Arın; **Türk Tıp Etiği Çevrelerinde Ötanazi Tartışmaları-Neden Henüz Küçük Bir Alev?**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Oder, Bertil Emrah; **Hak ve Özgürlükler Temelinde Ötanazi: Anayasa Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Otlowski, Margaret F. A.; **Voluntary Euthanasia and the Common Law**, Oxford 1997.
- Ölçer, F. Pınar; **A Contextual Perspective on Dutch Law and Practice Regarding Euthanasia and Assisted Suicide**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Ömer Ömeroğlu, **Ötanazi**, TBB Dergisi 1993/2, Ankara 1993.
- Özaltay, Bülent; **Ötanazi ve Getirdiği Etik Sorunlar**, İstanbul 1996.
- Özen, Muharrem / Ekici Şahin, Meral; **Ötanazi**, Ankara Barosu Dergisi S. 2010/4, Ankara 2010.
- Özkara, Erdem; **Ötanaziye Farklı Bir Bakış: Belçika'da Ötanazi Uygulaması ve Ülkemizdeki Durum**, TBB Dergisi S. 78, Ankara 2008.
- Rachels, James; **The End of Life**, Oxford 1986.
- Singer, Peter; **Rethinking Life and Death**, New York 1994.
- Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara 2005.
- Ünver, Yener; **Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi**, Hukuk ve Etik Boyutuyla Ötanazi (Derl. Nur Centel), İstanbul 2011.
- Yaşar, Yusuf / Turan, Işıl; **Alman, Avusturya Ve İsviçre Yüksek Mahkeme Kararları Çerçevesinde Talep Üzerine Öldürme Suçu ile Ötanazi İlişkisi**, MÜHF-HAD C. 19 S. 1, İstanbul 2013.
- Yiğit, Yaşar; **İslâm Ceza Hukuku Açısından Ötanazi ve Hukukî Sonuçlarının Değerlendirilmesi**, İslâmî Araştırmalar Dergisi C. 16 S. 3, 2003.
- Yiğit, Yaşar; **İslâm Hukukuna Göre Ötanazi**, Ankara 2013. (İslâm Hukukuna Göre Ötanazi)

İNTERNET SİTELERİ

- <http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-19020522-010-eng.pdf> (erişim: 29.11.2015)
- <http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/152.html> (Buharî Hadis No: 979) (erişim: 01.02.2015)

- <http://hadis.ihya.org/kutubusitte/konu/680.html> (Buharî Hadis No:4936) (erişim: 01.12.2015)
- [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155352#{"itemid":\["001-155352"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155352#{) (erişim: 30.11.2015)
- [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448#{"itemid":\["001-60448"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60448#{) (erişim: 30.11.2015)
- <http://onkder.org/text.php3?id=790#r1> (erişim:27.11.2015)
- <http://tr.euronews.com/2015/09/11/ingiltere-de-otanaziye-ret/> (erişim: 30.11.2015)
- <http://www.biography.com/people/thomas-more-9414278> (erişim: 25.11.2015)
- <http://www.dw.com/tr/belçikalı-mahkûma-ölme-hakkı-tanındı/a-17924036> (erişim: 30.11.2015)
- <http://www.dw.com/tr/belçikalı-mahkûma-ölme-hakkı-tanındı/a-17924036> (erişim: 30.11.2015)
- <http://www.dw.com/tr/kaliforniyada-ötanazi-serbest-bırakıldı/a-18763150> (erişim: 30.11.2015)
- <http://www.dw.com/tr/ötanazi-yardıma-yasak/a-18832620> (erişim: 29.11.2015)
- http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Euthanasia_ENG.pdf (erişim:30.11.2015)
- <http://www.gazetevatan.com/20-yil-komada-kaldi-ama-her-seyi-duydu-46915-yasam/> (erişim:01.12.2015)
- http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1812 (erişim: 29.11.2015)
- <http://www.hurriyet.com.tr/12-yil-sonra-komadan-cikti-ve-soyledikleri-sok-etti-28501297> (erişim: 27.11.2015)
- <http://www.hurriyet.com.tr/12-yil-sonra-komadan-cikti-ve-soyledikleri-sok-etti-28501297> (erişim: 01.12.2015);
- <http://www.milliyet.com.tr/11-yil-sonra-komadan-uyandi-ilk---2122059-skorerhaber/> (erişim: 01.12.2015)
- <http://www.myjewishlearning.com/article/euthanasia-a-jewish-view/> (erişim: 01.12.2015)
- <http://www.pbs.org/wgbh/nova/body/hippocratic-oath-today.html> (erişim: 25.11.2015)
- <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=192081> (erişim: 01.12.2015)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5653656e78e900.96115964 (erişim: 23.11.2015)
- https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19370083/201501010000/3_11.0.pdf (erişim: 29.11.2015)
- <https://www.exit.ch/en/> (erişim:29.11.2015)